

Reuven's Return

וישב תשע"ו

GENESIS

PARASHAS VAYEISHEV

37 / 22-30

22 And Reuben said to them: "Shed no blood! Throw him into this pit in the wilderness, but lay no hand on him!" — intending to rescue him from their hand, to return him to his father.

23 And so it was; when Joseph came to his brothers they stripped Joseph of his tunic, the fine woolen tunic that was on him. 24 Then they took him, and cast him into the pit; the pit was empty, no water was in it.

25 They sat to eat food; they raised their eyes and they saw, behold! — a caravan of Ishmaelites was coming from Gilead, their camels bearing spices, balsam, and lotus — on their way to bring them down to Egypt. 26 Judah said to his brothers, "What gain will there be if we kill our brother and cover up his blood? 27 Come, let us sell him to the Ishmaelites — but let our hand not be upon him, for he is our brother, our-own flesh." His brothers agreed. 28 Midianite men, traders, passed by; they drew Joseph up and lifted him out of the pit and sold Joseph to the Ishmaelites for twenty pieces of silver; then they brought Joseph to Egypt. 29 Reuben returned to the pit — and behold! — Joseph was not in the pit! So he rent his garments. 30 Returning to his brothers

2

Rashi - Artscroll

29. וישב ראובן — REUBEN RETURNED. — ובמכירתו לא היה שם — He was not there at [Joseph's] selling, for his day had come — שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו — to go and serve his father.⁷ Alternatively, — עסוק היה — he had been busy with his sackcloth and with his fasting — על שקבל יצועי אביו⁸ — for having rearranged his father's couches.⁸

6

וישב ראובן אל הבור

שכא

אורי הושיע ד ואלב

3 פרשת וישב

"וישב ראובן אל הבור" (לזכר)

"עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו" (רש"י)

"א"ל הקב"ה לראובן מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שכן בנך הושע פותח בתשובה" שנאמר (הושע י"ב) "שובה ישראל" (ילקוט הושע תק"ל)

וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו (לזכר).

וברש"י: "וישב ראובן — ובמכירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו, דבר אחר עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו."

* כאורה, כשהכניסו את יוסף לבור למה הלך ראובן לשמש את אביו ולא המתין עוד מעט להציל את יוסף, הלא פיקוח נפש דוחה כיבוד אבך ובפרט קשה לפירוש השני ברש"י, שהיה עסוק בשקו ובתעניתו, הרי יכל לדרוח את ליום אחר ולעסוק בהצלת נפשות? רואים מכאן שאם יש לאדם קביעות למצוה או לתשובה, זה קודם לכל, אפילו לפני גמילות חסדים ושאר מצוות. ומכל מקום קשה, הלא סוף סוף היה כאן פיקוח נפש?

7

משה

וישב

באר

תשנו

כאן פיקוח נפש?

זכאי "קוב"ה ירחיש ליה ניסא", אך כיון שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, לכן הוצרך רבי אליעזר הגדול, שהיה נשמת ראובן להיות בבור — בגלל עצתו של ראובן להשליך את יוסף לבור.

וכעת תברר לנו תמיהה אמפרשים בדברי חז"ל (בראשית כ"ב שם) על הכתוב: וישב ראובן אל הבור שדרשו וישב לשון תשובה, אמר הקב"ה לראובן אתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה שנאמר (הושע י"ד ב') שובה ישראל עד ה' אלקיך. ותמה מאד וכי הושע חידש מצות תשובה, והרי מפורש בכתוב (דברים ד' ל') ושבת עד ה' אלקיך ועוד (שם ל' ב') כלשון הזה.

4 אע"פ רקמ-ר קלין קו

ופליאה דעת מאתנו: היאך חשב ראובן להצילו, אחר שהאחים לא יראו, וכי הנחשים והעקרבים יהיו בעמוד והמתן עד שילכו האחים? זאת ועוד, הן ראובן מיד לאחר מכן הלך לשמש את אביו, ומשכם עד חברון המרחק רב, והיאך יצליח להצילו אחר ימים רבים שיששה יוסף עם נחשים ועקרבים?

5

א"ל לשה ר' לשה שיתעמק

ד"א היה עסוק בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו. (רש"י)
[א] משמע שיש קשר בין חטאו של ראובן בכלובל יצועי אביו, למעשה מכירת יוסף, והדברים טעונים ביאור.

נח

5 יואב צב קריג

עוד נראה לומר בכיבוד דברי המדרש לפי מש"כ הספורנו לעיל כ"א עה"פ וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר לא נכנו נפש ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הכור הזה וגו' וכתב הספורנו וז"ל ויצלהו מידם בפעולת הפעל הפתאומי המוליד מעוות לא יוכל לתקן שיפול בכמהו גם הצדיק לפעמים כענין ראובן עם בלחה כאמרו פחו כמים עכ"ל, והיינו דראובן הסביר להם שהוא חטא במדת הפחזות והמהירות, ולכן לא ידונוהו בבהלות אלא יניחוהו בינתים בבור, וזה הי' דברי ראובן שהי' במצב של תשובה על מעשה בלחה, ואמנם כשחזר ראובן וראה שהילד איננו בבור עלה בדעתו שגם מה שצמר להם שישליכוהו בבור, הי' זה בבהלות, כי הי' צריך לומר להם שישאירו אותו אצלם במשמר,

לא בבור עם נחשים ועקרבים מופקר, וזה כדנה הילד איננו ואני אנה אני בא במעשה בלחה דחשש שתשובתו לא כהוגן שעדיין לא השריש מנה זו מלבו ודוק.

והנה בחטא מכירת יוסף - "על מכרם בכסף צדיק", יש קושיא גדולה. שהרי ישבו בית דין חשוב, עשרה שבטי י"ה ודנו ופסקו שהוא חייב מיתה, ואין לך ביי"ד יותר חשוב מהם. וא"כ איזה חטא יש בזה, הלא אין לדיין אלא מה שענינו רואות? אלא שבאמת יש פלא יותר גדול בכל המעשה של מכירת יוסף, שאף שפסקו שיוסף חייב מיתה, למה לא שאלו את דעת גדול הדור - רבם יעקב אבינו, "פארוואס האבען זיי נישט גפרענט" [מדוע הם לא שאלו]. אלא היה אחד שהראה להם שיכולים לפסוק בלי לשאול את דעת הזקן, בלי לשאול דעת תורה, וזה היה ראובן שפסק בענין יצועי אביו, בלי לשאול את יעקב אבינו והראה להם בכך את הדרך שאפשר לפסוק בלי לשאול, וכשראה ראובן לאן הביאו מעשיו ויקרע את בגדיו ויאמר ואני אנה אני בא³³.

9 ב ואי אפשר להגיע לכך בלי היסוד הגדול של 'אמונת חכמים', שהיא מ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם. 'אמונת חכמים' היא שמאמין וסומך לגמרי על הוראת החכם, ולא מפני שמבין אותה, אלא אף שהגינו סובר אחרת, שומע ומציית להוראת החכם. ודוק באופן זה עיקר שכרה של 'אמונת חכמים'. וזה מה שמונה בציווי התורה "ושמרת לעשות ככל אשר יורוך לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים י"ז-יא). והמחישו לנו חז"ל עד היכן מגיעה חובה זו, כמו שהביא רש"י (מהספרי) "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין"³⁴...

והדברים מופלאים וטוענים ביאור: זה ודאי מסתבר שאין מדובר כאן על מצוות המפורשת בתורה, שאומר על "ימין" שהוא "שמאל" שלא כמש"כ בתורה, דא"כ מדוע ישמעו לו? וכנראה על אופן זה. דורשים בירושלמי (הוריות פ"א ה"א): יכול אם יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין תשמע להם? תלמוד לומר ימין ושמאל, כשיאמרו לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהוא שמאל³⁵.

ובפשטות דברי הספרי מוסבים על עניני העמדת הדת, בשאלות שהזמן גרמן ושנדרש להן שיקול הדעת של חכמי התורה בכל דור ודור לפי הנתונים הקיימים באותו דור. ולכאורה תמוה: היאך יתכן שיוורו חכמי התורה ההיפך מהמציאות הנראית לעין כל, ויאמרו על ימין שהוא שמאל וכ"ו? ומדוע שיקבלו דעתם הנוגדת את המציאות הנראית לנו? * אלא התשובה היא, שבדיוק את זה באים חז"ל ללמדנו, שראיתם של חכמי התורה - עיני העדה, אינה כראיית שאר המון העם, אלא שונה היא בתכלית. שכן חכמי ישראל מכה דביקותם התמידית המוחלטת בהשי"ת ובתורתו, רואים מה שאחרים אינם רואים. ע"כ שבהחלט מצוי שרעת ההמון, בנושא העומד ברמו של עולם, תהיה הפוכה ממש מרעתם של חכמי התורה כדוגמת ימין ושמאל³⁶.

9 And delivered him out of their hand... by preventing them from taking a rash irremediable step, which even the righteous man can be guilty of at times, as we find by Reuben and Bilhah, as (Jacob) says, פחו כמים, unstable (or hasty) as water (33:4).

11 תשובת ראובן התורה תלה תלה 5 יואב צב קריג והמהלך השני הוא כמו שכתב הספורנו על הפסוק "אלא אמרתי לכם לאמור אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש" ובראשית מב, כב. וביאר שראובן באמרו זאת התכוין להורות שמעשיו של יוסף, שבגללם דונוהו השבטים כרודף, לא נשפטו בהתאם, מכיון שיוסף לא התכוין להמיתם כשעשה מה שעשה אלא התנהג כך באשר הוא ילד שבלתי פועל לתכלית מכוונת, ולכן עתה החטא שלכם הנדרש מכם אינו רק האכזריות כפי שחושבים הנכם, אלא "גם דמו הנה נדרש" - גם דמו נדרש מכם, שכן לא היה הוא בן מות ואתם גרמתם כפי הנראה שימות בעבודתו ולכן שפכתם דם נקי. שלדעתו של ראובן לא היה יוסף בגדר רודף כלל.

ועצם הענין שאמר להם ראובן אל תשפכו דם נקי אלא השליכוהו לבור ביאר הספורנו שאמר להם שלא יפעלו במהירות ובפזיזות כי פרי המהירות - חרטה שכן, זאת למד הוא מנסיונו כשפעל בפזיזות במעשה בלחה. וכך מבואר במדרש פליאה וס"ק (ל ואני אנה אני בא - ממעשה בלחה. עתה מתבארים הדברים באופן נפלא, שכן גם במעשה בלחה חשב ראובן שהוא פועל עפ"י דין כיון שתבע את עלבון אמו, אולם בשל כך העלים עין מצעריו של אביו. וכן גם כאן הוא מבין שעשה מעשהו עפ"י דין, וצדק במעשהו שהשליך את יוסף לבור, ואף שיש בו עקרבים ונחשים, כבר ביאר האור החיים הק"ש שאין בכוחם להזיק אם לא חייב מיתה וכיוון שידע בצדקת יוסף ידע שלא יארע אוון לצדיק, אולם כאשר ראה כי יוסף אינו בבור, זעק זעקה גדולה - גם על מעשה בלחה, כי בשניהם פעל על פי דין במעשהו, אך נגרם צער לאביו, וזהו דבר חמור מאד, ומסוכן ביותר דוקא מכיוון שהאדם חושב שהוא נוהג נכונה לפי התורה.

וזהו שאמר לו הקב"ה לראובן: מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה, דהיינו גם כאשר אתה חושב שפעלת על פי דין מ"מ עשית תשובה שנגרם על ידך צער לאבא, חייך שכן בנדך יעמוד ויפתח בתשובה. ולפי הספורנו הכונה "פתחת בתשובה" - שלא חטאת כלל.

13 מכאן יש לנו ללמוד שגם כאשר פועל אדם לפי הדין, ורק שנגרם ע"י חסרון או נזק לזולתו, גם בזה יש תביעה עליו ועליו לחזור בתשובה. דברים נוקבים בזה מצאנו לרבי ירוחם (דעת חכמה ומוסר ח"א עמ' שפ) שכתב: "המתבונן בעין פקוחה בדרכי החיים יראה שעיקר הזהירות שצריך האדם להזהר הוא מאותם העוסקים במצוות. אדם פשוט אינו מסוכן כ"כ, כי אין היזקו מצוי, עיקר ההיזק הוא דוקא באותם העוסקים במצוות. ולש"ש, ששם הסכנה גדולה יותר, שמתוך הוראת היתר של חסידותו יוכל לירד לחייו של אדם, לדרוס על גופו ונפשו בפסיעות גסות מבלי שירגיש בזה כלל, כי הרי עושה הוא הכל "לשם שמים"! ובמצב כזה

R. Frand

Defense Mechanism #2: Rationalization

In the second part of their conversation, when Shmuel asks Shaul where the animal sounds are coming from, Shaul responds, "We took some of the animals to slaughter as offerings to Hashem."

Shaul rationalizes his behavior. Wasn't it only right to bring offerings as a sign of gratitude to Hashem for helping them win the battle?

*The rationalization that you must be most wary of is the one in which you are convinced that you are doing a mitzvah. There is no stopping someone on a "holy" mission.

In consecutive verses, Shlomo HaMelech wrote, "Al tehi tzaddik harbei - don't be overly righteous" (Koheles 7:16), and then, "Al tirshah harbei - don't be overly wicked" (Ibid. v. 17). Which one do you suppose is worse - an overly righteous person, or an overly wicked person? I think that most people would say that they can handle someone who is overly righteous, but not someone who is extremely wicked.

*My rosh yeshivah, Rav Yaakov Yitzchok Ruderman, would say that an overly righteous person is far worse, because you don't have any way of reasoning with him. You stand a chance of striking a chord with even the most wicked person, and you may be able to help him repent. But an overly righteous individual cannot be convinced that his behavior is inappropriate. If you try to get him to mend his ways, he will undoubtedly say, "What are you talking about? This is a mitzvah!"

Not to compare, and le'haavdil, but this sanctimonious attitude is what leads Arab terrorists to fly planes into buildings and enables them to murder people and send the video to world media. This is why they are able to blow up innocent men, women, and children on buses and in restaurants. In their minds, they are in the employ of God. And when you are doing God's work, no holds are barred.

Be aware of the tendency to rationalize your actions, and especially in ways that make you feel holy.

הוא מיוחד ועורך כולו לדחות כל התורה כולה. ומד נאותים על זה דברי הר"י מסלאנט ז"ל שהיה מתבטא ע"ז בצחות לשונו: "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים". כשאנשים פשוטים ניצים מתפשרים ביניהם בנקל, מתקוטטים קצת ואחרי זמן מה הכל על מקומו יבוא בשלום, אבל מחלוקת "לשם שמים" סופה להתקיים, מחלוקת כזו לא במהרה תשקע, כיון שהיא לשם שמים, ובלשם שמים הדברים יגיעים מאד, שהנגיעה גדולה ועצומה מאד, עד שכל התורה נעשית היתר במצב ההוא. יכולים אנו להעיד לדאבונו על הריסות וחרבנות שנעשו במחלוקת שהיא לש"ש, האם ישנם אמצעים שלא יהיו כשרים במחלוקת שבין שתי רבנים הלוא הותרו שם גם מלשינות, רכילות וכדומה, דברים שגם אדם פשוט יודע ומכיר בגריעותם, וכל זה אינו אלא משום שהמחלוקת היא לש"ש. עכ"ל

* מדברים אלו למדים אנו עד כמה יש להזהר דוקא כשנוהגים לפי הדין, ודומה עלינו כי פועלים אנו לשם שמים - יש להזהר שהמטרה לא תקדש את האמצעים.

עליין פרשת וישב לתת שטז 15

צריך ביאור, הלא מצינו בתורה כמה חטאים שנעשו עליהם תשובה, כמו אדם הראשון ששב על חטאו מאה ושלושים שנה, וכמו קין, מדוע אומרים חז"ל שראובן "פתח בתשובה תחלה"?

באר זאת הגאון רבי יעקב יצחק רודמן זצ"ל ראש ישיבת בולטימור שהלא לגבי ראובן איתא בגמ' (שבת נה:) "א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה", נמצא שלא חטא ממש, אדרבה, הלא כל מחשבתו היתה לקיים בזה מצוות כיבוד אב, אלא שטעה בשיקול הדעת ונתבע על כך ושב בתשובה שלימה. הרי שבתשובתו ישנו סוג חדש

* של תשובה: תשובה על חטא שכוונת מי שעשאו היתה לשמים ובכל אופן הבין שטעה ושב בתשובה שלמה. לכן זכה שבן בנו הושע יפתח בתשובה, כי בטבע העולם על חטא כזה יותר קשה לשוב, שכן דרכם של בני אדם להרגיע את עצמם ולומר: אכן כן טעיתי, אבל התכוונתי לטובה. אך ראובן הבין את עומק הפגם של חטאו אפילו כשהכוונה היא טובה, לכן ראוי לפתוח בו תחלה. ישרון חלק י"ז עמ' קע"ז

16 ילקוט לקח טוב ר' ג' פ"א רלג

בספר "דרכי מוסר" מביא הגי"ר יעקב ניימן זצ"ל ביאור נוסף לדברי הילקוט בשם הגי"ר יצחק מאיר בן מנחם זצ"ל. אדם הראשון וקין עשו תשובה אחרי שכבר נתבעו מהקב"ה על החטא ונענשו ע"ז. התשובה א"כ היתה מחמת יראה. אבל אצל ראובן לא מצאנו שנתבע ונענש ע"ז, ובכל זאת עשה תשובה מתוך הכרה עצמית - זוהי תשובה מאהבה. על זה אמר הקב"ה: "אתה פתחת בתשובה תחילה" - פתחת בתשובה מאהבה, בתשובה מתוך הכרתך.

והגי"ר ניימן זצ"ל עצמו מוסיף ביאור משלו בענין. אדם הראשון וקין חטאו ואמנם ידעו שחטאו. וכאשר אדם יודע שחטא לא קשה לו לעשות תשובה, כיון שאחרי שחטא סר ממנו היצר הרע הוא מתחרט על מעשיו. ומצאנו שאפילו רשעים מלאים חרטות אבל למי שחושב שהעבירה שעשה היתה מצוה, קשה מאד לשוב בתשובה. ואפילו כשהקב"ה מביא עליו ייסורים הוא אינו פורש מן העבירה, שכן לדעתו אינה עבירה כלל אלא אדרבה מצוה היא. וכאשר הוא רואה שייסורים באים עליו, הוא מקיים את העבירה ביתר ורצינות. במקרים כאלה כאשר החובה על האדם להתבונן ולהבין כי מה שנדמה לו כמצוה הוא למעשה עבירה, דרושה חכמה רבה.

החטא של ראובן היה שבלבל יצועי אביו. וחז"ל אומרים כי תבע עלבון אמו, אמר: אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? הלך ובלבל משכבו. יוצא אם כן שהוא סבר שמקיים בזה מצות כיבוד אב. ואם בכל זאת הגיע ראובן להכרה שזוהי עבירה ועשה תשובה, הרי זוהי תשובה שכמוה עדין מעולם לא נעשתה. וזהו גם מה שאמר הושע: "ישובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך". דהיינו בעצם העוון נכשלת, סברת שהעוון איננו עוון אלא מצוה ובוזה גופא נכשלת. נמצא א"כ שבאותו סוג תשובה שפתח בה ראובן עמד בן בנו הושע והזהיר את ישראל בקריאתו "שובה ישראל עד ה' אלוקיך".

17 לימודי וישב ניסן רסז

ניסן אפר

לז, (כט) וישב אל הבור. מהיכן שב משקו ותעניתו וכו'. ועי' בדרכי המוסר בשם הכתב סופר ועוד. ולי נראה לומר שראובן פתח תחת של תשובה תחלה, דהיינו שהחטא יהי' כמו הדוחף לעשות טוב, שאדה"ר פי' מאשקו וציער עצמו ק"ל שנה מפני החטא וקין הביע גדול צערו מפני חטאו כדה"כ גדל עוני מנשא, אבל לא הראו את הדרך שיש להפך את התמרמרות ודכאן הנפש שבא מהחטא לכח חיוני הדוחפו למעשה הטוב. וזמש"א וישב אל הבור - מהיכן שב - פי' מה אילצו לשוב אל הבור יותר משאר האחים, משקו ותעניתו. ועי' באה ההבטחה חייך שעתיד בן בנך להיות פותח בתשובה תחלה שנא' שובה ישראל עד ה' אלקיך - ואיה איפוא ימציאו הכחות בנפש לשגב עד כסא הכבוד - כי כשלת בעונך - שהכשלות בעון עצמו יש בכחו להעלותו עד ה' אלקיך. וזהו ביאור מאמרם גדולה תשובה ההעונות יעשו זכויות. דרוק בזה כי הוא ענין נחמד.

ובפשוטו שאצל ראובן נזכר פעם הראשונה לשון תשובה שנא' וישב, ואף שאדה"ר וקין התחרטו על חטאתם לא הוגדרה חרטתם בלשון "תשובה", חמש"א ראובן פתח בתשובה תחלה, והוא נכון בס"ד.

לז, (כט-ל) וישב ראובן אל הבור וכו' ואני אנה אני בא. עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו שקנא קנאת אמו שהיתה רחל צרתה, והבין שהזמין לו הקב"ה תרופה לחטאו במה שצילל בן רחל מקנאת האחים, אבל עכשו שלא הצילו, א"כ, ואני אנה אני בא", היאך ימצא עצה לעשות תשובת המשקל.

אל תשמחי איבתי לי, כי נפלתי קמתי, כי אשב בחשך ה' אור לי (מיכה ז:ח).

Rejoice not over me, my enemy, for though I have fallen, I have [also] arisen, though I sit in darkness, Hashem is a light for me (Michah 7:8).

אלולי שנפלתי לא קמתי, ואלולי שישבתי בחשך, לא הנה ה' אור לי (מדרש שוחר טוב, תהלים).

Had I not fallen, I would not have arisen, had I not sat in darkness, Hashem would not have been a light for me (Midrash Shocheh Tov, Tehillim 5).

Paradoxical as it may seem, Israel's lapses and dark nights serve as both preparation to and prerequisite of its ascension to greatness. This is true not only of Israel as a nation, but also each individual in his own battle with his yetzer hara (evil inclination) experiences periods of darkness. And it is these periods of darkness which enable one to clearly perceive the truth, discerning the light by its contrast to the darkness.

displaying the slightest bit of compassion and sensitivity. To the contrary, he mocked R' Yossi about his faith and beliefs and told him that his martyrdom was in vain. Instead of supporting his uncle in those trying moments, he mocked him. It was because of this callousness and stoneheartedness that when R' Yossi's words did make an impact on him, they struck him like the venom of a serpent. "Had it not been for the darkness enveloping him, he would never have perceived the light."

Having seen how it is sometimes sin itself that paradoxically serves as a springboard to achievement we can understand the uniqueness of the בצל תשובה, the penitent.

* Chazal tell us, במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין, In the place that penitents stand, even the completely righteous cannot stand (Berachos 34b). In a similar vein the verse heralding the call to teshuvah, שובה ישׁאל עד ה' אלקיך - Return, Israel, unto Hashem your God - describes teshuvah as reaching to the throne of the Almighty (see Yoma 86a). The reason being כי כשלהת בקינך, for you have stumbled by your sins (Hoshea 14:2). It is the stumbling itself on the obstacles of sin that carries within it the potential to elevate a person to the very throne of the Almighty.

Why is it so? How does sin serve as the lever to elevate a person? The answer is that the primary impediment to self-improvement and growth is the lethargy of routine and inertia. Not only does it hamper a person's spiritual growth but it renders him totally insensitive, as well. This finds expression in Yeshayahu's rebuke:

יען כי נגש העם הזה, בפיו ובשפתיו בדרוני ולבו רחק ממני, ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה (ישעיה כטיג).

Because this nation has approached Me, honoring Me with their mouths and lips, but their heart was far from Me, and their fear of Me was only by force of habit (Yeshayahu 29:13).

Once Israel's worship of God was 'by force of habit,' their hearts were automatically 'far from Me'. All that they did became but lip service. All, even their fear of God, was an external performance divorced from and devoid of any heartfelt inspiration. The passion and fire were gone, extinguished by the 'force of habit.'

* Habit and routine can turn even the fear of God into a mechanical reflex! So, too, does Moshe describe Israel's downfall as being the nadir of a process of habitualty. Thus, כי תוליד בנים ובני בנים ונשתחיתם

בארץ והשתחיתם ונשתחיתם פסל. When you will beget children and grandchildren, and you will remain in the land for a long time, you will become corrupt and you will make an idol (Devarim 4:25).

According to Ramban, it is the נשתחיתם, becoming old, well worn, i.e., set in one's ways, that spawns the corruption of idolatry. It is only the shock of the clear perception of one's downfall that awakens and arouses one to action. The impact of this realization when fully harnessed can elevate one to new heights, indeed עד ה' אלקיך, to the very throne of the Almighty.

תנ ברכת וישב מרדכי כסא

מה שכן יש בכך?!

— כמו כן, מה פירוש "פתחת בתשובה". וכי ראובן ראשון היה בתשובה, ומה עם קין ואדם הראשון וכדו.

☆☆☆

יש חטא, אשר מלבד שהוא עצמו, מרידה ופשע יש בו, לא יתואר ולא ייערך, הריהו יוצר בלבול ונתק עצום, בינו לבין רבונו של עולם.

החוטא, מלבד שהוא משוקץ בהיותו בעל חטא, הריהו יוצר תיעוב בנפש — "נפילה".

גם אם סלח יסלח האיש, גם אם לא יחשב כאדם שיש בו חטא, גם אם עקר את חטאו ממהותו —

אבל נפשו הרי נפגמה, מרוחקת ומתועבת.

ראובן היה עסוק "בשקו ובתעניתו". ראובן לא עסק בתשובה על חטאו בלבד. ראובן התפלל כי "ירצהו" השם, כי יחזור לדרגתו הראשונה ולמעלה הימנה. [יעוין בשערי תשובה לרבינו יונה שער א — וב"ברכת מרדכי" מועדי השם, צאמר "השיבנו ה' אלדך"].

עצם החטא של "פחו כמים" (בראשית מט, ד), ודאי שעמל עליו, מחק אותו וצחצח עצמו הימנו. לא עוד "פחו כמים". לא נותר הימנו מאומה. [ראה לעיל "ראובן — אנה אני בא"].

* ראובן היה כבר הרבה מעבר לכך. הוא עמד וחתחן על נפשו כי הקבי"ה יחזיר לו את קרבתו כבראשונה. כי יבספו לחלוטין. כי "ירצהו".

מה אמר קין לאביו אדם: "עשיתי תשובה ונתפשרתי" (בר"ר כב, יג, עיין פרשת ויקהל, "היינו כחולמים").

— "נתפשרתי", רחוק מ"ירצהו". אדרבא, קין ואדם הראשון, לא חזרו לגן עדן שגורשו הימנו...

ראובן כן הגיע להכרה, כי מסוגל הוא עד ל"ירצהו". כי מסוגל הוא להחזיר את עצמו בחזרה אל הבורא עולם, כאשר היה בתחילה, ומאותו מרקע להמשיך. זינוקו כלפי מעלה. "אורח חיים למעלה למשכיל" (משלי טו, כד).

זוהו שאמר לו הקבי"ה: "אתה פתחת בתשובה תחילה". כי אמנם ראשון היה בהשגתו והכרתו, כי מסוגל הוא האדם גם לכך.

גם לכך!

אך כלום חובה אלמנטרית היא? האם הופך הדבר להיות למינימום?

* כלום חובה היא על כל אדם, בכל מצב, לשוב אל ה'. כלום גם אדם ללא חטא, חובה עליו להתעלות, לא רק כדי להשיג מעלות, אלא כדי לקיים את מצוות תשובה האלמנטרית.

זוהי הבשורה שנתבשר ראובן, כי הושע, בן בן בנו, הוא יעמוד ויפנה אל כל ישראל, קטן כגדול, בעל מעלה כמו מי שאינו כלל המעלות, אף רחוק מכך:

- שובה ישראל, עד ה' אלקיך.

- שמעו נא ישראל, המינימום המוטל עליכם, הוא לחזור אל המצב הראשוני, כאדם הראשון קודם החטא. ביכלתכם הדבר, ולפיכך חובה היא על כל אחד ואחד.

* זהו שהדיגש לומר, שהמרחק שלנו מבורא עולם, נגרם לא רק בשל החטא עצמו, אלא בשל הכשלון שהמיט עלינו. לא רק את העבירה יש למחוק, אלא את המצב הנפשי הירוד, הן זה שבעטנו בא עלינו החטא, הן זה שהחטא המיט עלינו.

גם אם נשוב מן החטא, גם אם נעקרהו משרשו, עדיין חובה אלמנטרית עלינו, להיות -

• - "עד ה' אלקיך".

מה שראובן חידש כאפשרות וככמיהה להיות רצוי לפניו, מה שראובן רצה להשיג, אולי, למעלה מחובת התשובה הרגילה [לפי דעתך] - קיבל כל כלל ישראל כבשורה רבת משמעות.

אמנם חובה עצומה הוטלה עלינו, אך כמובן, בשורה עצומה בצידה, כי מסוגל, ולכן חייב כל אחד להיות -

~ - עד השם אלקיך!!!

ילקוט לקח טוב *י' ב' י"ב* *צריח ה' י' ב'*

"שובה ישראל עד ה' אלקיך" (מן ההפסרה)

מו"ר הגר"א לופיאן זצ"ל ביאר באחת משיחותיו המובאות בספר "לב אליהו" (מערכת התשובה עמי שמו) את הפסוקים הראשונים של ההפסרה בדרך זו: "שובה ישראל עד ה' אלקיך" - שובה ישראל עד שהשם שאתה אומר בפיך ומזכירו תמיד, הוא יהיה

אלקיך. כלומר, שתדע ותרגיש שהוא מנהיגך ומשגיח עליך בכל פרט ופרט. ולא תהיה יראתך כמצוות אנשים מלומדה.

עליך לדעת כי הכשלון שהיה לך במה שאינך מרגיש ומכיר שה' הוא אלקיך נובע ממה שעברת עבירות ועוונות הוא שגרם לך. זוהי משמעות חלקו השני של הפסוק - "כי כשלת בעונך".

רואים אנו שישנם אנשים המחפשים את ה"מורה נבוכים" שיתרץ להם את קושינותיהם. אך אוי ואבוי לו לאדם שנוקט ל"מורה נבוכים", כי אם זקוק הוא לפילוסופיאל וחקירה - חולה אנוש הוא! ומי גרם לו כל זה? העוונות שטמטמן את לבו וטימאו את מוחו ושכלו. "כי כשלת" - דהיינו מה שחלית בכחות הנפש שלך - "בעונך", עונותיך גרמו לך זאת.

ולפיכך העצה היעוצה לך היא: "קחו עמכם דברים" - את הדברים שאתה מדבר בפיך אמצך ללבך וקח אותם עמך. הרגש אותם ברמ"ח אבריך וש"ה גידיך ובכך תקיים - "וישובו אל ה'". וכמו שנאמר "וידעת היום והשבות אל לבבך" (דברים ד) - ידיעה נרצא אינה כלום, אלא צריכה לשכון בקרבך הרגשה מלאה כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד!

כל זה תלוי ב"והשבות אל לבבך", וכמו שאמר הכתוב: "תנה בני לבך ליי". הרחמן הוא יזכנו לשוב בתשובה שלימה לפניו.

וסדר תשובה זה שהציב בפנינו הושע, מקביל לסדר תשובת אבי אביו ראובן. שמשקו ותעניתו, המבטאים תשובה מיראה, נעקר להציל את יוסף, שהוא ביטוי לתשובה מאהבה.

"חיך, שבן בנך עומד ופוחח בתשובה תחילה!"

י' ב' י"ב

פרשת וישב רעו

הציל את יוסף, ובכל זאת לא כאן גם תביעה עליו. אף על פי שלפי ראות עינינו עשה ראובן את כל המוטל עליו, ואולי אף מעבר לזה, שהרי האחים היו נחושים בדעתם ובצידיקת דרכם, וכמו שמסבירים חז"ל שהיתה להם טענה על יוסף בעקבות זה ישבו ודנו ופסקו, ואף ביקשו מהקב"ה שיצטרף לפסק שלהם. **למרות כל זאת, הצליח ראובן להשפיע עליהם לא לבצע מיד את פסק הדין**, אלא להשליך את יוסף לבור. יותר מזה, לכאורה הוא אינו יכול להשפיע עליהם. נשאלת, איפוא, השאלה מה היה אפשר לצפות שיעשה אילו היה יודע שהקב"ה מכתוב עליו? מדוע יש כאן תביעה מרומזת על ראובן שלא עשה בלב שלם?

כאן מלמדים אותנו חז"ל **עד היכן מגיעים כוחות הנפש של האדם!** על אף שראובן, בכור בניו של יעקב אבינו, עושה מעשה שהתורה מצאה לנכון לציין אותו ולהפוך אותו לחלק מהתורה, מכל מקום תובעים אותו על שעדיין לא מיצה את עצמו בזה. כי לפי דרגתו היה מסוגל להמשיך הלאה, והתביעה עליו היא מדוע נעצרה העלייה!:

בזה מאירים חז"ל את עינינו להבין שהגורם לכך הוא חוסר התבוננות, לפי מדריגתו, בערך המעשה. אילו היה ממשיך להתעמק, היה מגיע לערך הנכון, והיה ניתן לו כח להוציא אל הפועל את מה שנדרש ממנו.

חז"ל מגלים לנו גם כן מאין שאב ראובן את הכח להינצל מהטעות, שהיתה מנת חלקם של האחים. על הפסוק "וישב ראובן אל הבור" אומרים חז"ל (בראשית רבה פד, יט): "והיכן היה? ר' אליעזר אומר בשקו ובתעניתו". ראובן כבר לא היה חי לפי סדר יום רגיל, הוא היה עסוק בין השאר בישיבה בשק ובתענית על הכשלון של "פחו כמים". דמתוך התשובה התעלה: "ויצילתו מידם" - **במניעת הפועל הפתאומי המוליך מעוות לא יוכל לתקון** (ספורנו).

במערכת התשובה שלו למד ראובן שאף על פי שסבר שהפסק שלו לאחר מיתת רחל היה נכון, אבל סוף סוף מתוך פחו כמים הוליד פעולה שלא היתה צריכה להיעשות. **ומתוך השק והתענית והתשובה, למד את הלקח שאין להיחפו לעשות מעשים היוצרים מצב של מעוות לא יוכל לתקון**. וכיון שראובן הגיע לדרגה זו, הוא הצליח אף להשפיע על האחים: "אל תשפכו דם, השליכו אותו אל הבור". אם כן הוא פעל מתוך ההכרה שאליה הגיע מתוך התשובה.

מתוך כך אנו למדים שגם מה שלא הצליח לפעול יותר מכח הידיעה שצמחה מהתשובה, הרי זה משום שהוא עצמו לא הגיע להכרה השלימה בכל עמקה. אילו היה ממשיך להתבונן, היה נוכח לדעת שהנה יש לפניו חזדמנות לתיקון, כנגד מה שנחפו וקלקל ארצו היה מצליח יותר במגמת החצלה של יוסף. אמנם כתוצאה מהמחשבה הטובה שאליה הגיע, נקבע מעשה ראובן כחלק מהתורה, אולם הוא היה יכול להתעלות ולשנות את המהלך של כלל ישראל - להציל את שבטי יה מטעות!

ועל ידי כך היתה נמנעת הירידה למצרים. הגזירה של "גר יהיה זרעך", היתה יכולה להתקיים באופן אחר. אך כל זה "אילו היה יודע", **חסרה הידיעה והמשך העליה נעצר, ודבר זה נחשב לו לעשייה שלא בלב שלם**.

אפשר להוסיף ולהיווכח מתוך דברי חז"ל עד היכן גדלים הכוחות בעקבות העמקת ההכרה בגודל המעשה. שהרי אמרו בפירוש: "אילו ידע שהכתוב מכתוב עליו וישמע ראובן ויצילתו מידם, בכתיפו היה מוליכו אצל אביו". כוונת ראובן היתה כידוע להוציא את יוסף מהבור, אך לא יכול לעשות זאת בגלוי כי חשש להתנגדות האחים. אך "אילו ידע" וכו', היה מקבל כוחות להצילו בגלוי, ללא חשש ומורא: "בכתיפו היה מוליכו אצל אביו".

* עלינו לשנן זאת, **ללמוד להכיר את ערך המעשים שלנו, ולדעת שהכוחות הטמונים בנו הינם גדולים עד מאד ולכל מעשה שלנו יש חשיבות גדולה מאד**. אמנם אין אנו במדריגה שלהם והמעשה שלנו לא ייהפך לתורה וגם לא לנביאים, אבל בכל זאת, אומרים חז"ל בהמשך לדבריהם על ראובן: "לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה, ועכשיו כשאדם עושה מצוה מי כותבה? אליהו הנביא כותבה ומלך המשיח, והקב"ה חותם על ידם. ה'אז הוא דכתיב (מלאכי א): אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וייכתב ספר זכרון לפניו".

גם היום כל מעשה נמדד ונשקל ונשאר כתוב לנצח חתום בחותמו של הקב"ה. ככל שנדע יותר להעריך עניין זה ולהרגיש אותו בחוש, נתייחס למעשים שלנו יותר בכובד ראש ונתעלה יותר, יתעוררו בנו הכוחות הטמונים בקרבנו ונוכל לפעול גדולות ונצורות.

העבודה אלא להוציא מכה אל הפועל כוחותיו הטמונים בו בכה, ולכן סמכו כ"כ על שכלם ודעתם כי לשיטתם האדם הוא שלם בתכלית, שכלו וחכמתו שלמים, וא"צ לעזר וסיעתא מלמעלה שיסייעוהו, וברשתם לא רצו להכיר שיש חסרון באדם. אמנם דעת יהודית אינו כן, בני ישראל יודעים שהעולם מצד עצמו אינו שלם וכ"ש מין האנושי מלא מגרעות ותסמונות, ובכל פרט ובכל דבר צריכים לעזר אלוק שיסייע לנו, בין בגשמיות ובין ברוחניות וכמו שאמר חז"ל אלמלא הקב"ה עזרו אינו יכול לו, ולכן בני ישראל אינם סומכים על שכלם ודעתם, כי יודעים ומכירים באפסיות האדם, ואין האדם מוגבל בדעתו ושכלו, ואף בדברים פשוטים יכול לטעות וכ"ש בחקר אלוק, כי אין ישיג המוגבל את השי"י הבלתי מוגבל.

אשר אין בה מום זה יון, זהו גופא קלי' יון שסוברים שאין בהם שום מום, לדיום העולם בעצמו שלם בתכלית השלימות וא"צ להגיע להשי"י, האדם בעצמו הוא בתכלית השלימות, דעתו ושכלו שלמים, לזה גזרו על לימוד התורה, התורה הקדושה מלמדת לאדם ארחות חיים, תורה הוא מלשון הוראה שמורה ומגלה לאדם איזהו הדרך ישכון אור ואין יגיע האדם לשלמותו, התורה"ק קבלנו מסיני מפי הגבורה, וע"ז מתנגדים היוונים, לדעתם הכוזבת למה לנו תורה, הרי כאשר יגביר אדם שכלו ודעתו ויתבונן ועמיק ממילא ידע הדרך ישכון אור ואין צורך להוראות מלמעלה.

31

ובאמת בענין זה הסתבכו הפילוסופים מאוד שהרי רואים במציאות שיש לאדם מידות מגונות ותאוות וחמדות רעות וא"כ אין אפשר לומר שהאדם אינו בעל חסרון, אלא שבטיפשותם וברשותם יצאו שאין דברים אלו חסרון בעצם, זה האדם - ואי אפשר ואין צורך לשנותו, וכמו שידוע שאריסטו ראש לחכמי יוון שהיה עסוק במושכלות עמוקות וכאשר תלמידיו מצאוהו נכשל בדבר מגונה אמר להם שאין זה 'הוא' כלל, לא 'הוא' שנכשל בדבר המגונה, יש שתי אנשים יש אריסטו בעל השכל ויש אריסטו החומרי, שתי אנשים נפגדים הודים בכפיפה אחת, וכמו שאין טענה על בעל חי על חומריותו כמו"כ גוף האדם אינו יותר מבע"ח, לשיטתם מותר האדם מהבהמה הוא מצד שכלו אבל גוף האדם הוא בעצם בהמה, ולא רצו להכיר שיש בגוף האדם חסרון הדורש תשלום ותיקון.

ומזה הטעם אף גזרו על "חודש" כי לא יכלו להכיר שיש מיעוט הלבנה ויש שמחה בהתחדשותה, כלל ישראל יודעים שיש מיעוט ודווקא מכה המיעוט יש מקום לחידוש הלבנה (וכמו שיתבאר לקמן), עתידים להתחדש כמותה, דלותי ולי חושיעי - מפני שדלותי לכן לי נאה להושיע.

32

הכרת האדם בחסרונותיו היא הדרך להגיע לשלימות

יש דווקא האדם המכיר במעלתו שלמות המידות וכו' הנה כאשר ימצא בעצמו איזה מידה מגונה ואיזה חסרון יוקשה לו להודות בכך, ויחפש ויבקש במה לתרץ עצמו שאין זה חסרון, ויחפש על מומיו ועד שיכחיש בקיומם ויחשיב עצמו לאדם השלם, וכל כמה שיכיר יותר במעלת המידות ומעלת השלמות הרי בזה יאבד לו יותר מה שהוא בעל מום ויבוא יותר להכחיש בקיומם. דבר הרע הזה נמשך ובא כאשר הכרת האדם בשלימות המידות הוא הכרה חיצונית, שמכיר ביופיים ומשתוקק להתעטר בהן, ומאחר שכל תשוקתו הוא ליפוייה החיצוני ועיסור המדה ואין מגמתו לעצם שלמות המידה ומעלפה העצמית לכן במה שיוכל לתרץ עצמו ולדמות בנפשו שאכן מעוטו הוא במעלות דיו ולא יגיע עצמו על עצם השלמות. זה גופא גרמא לגודל חשכת יון שדווקא מצד הכרתם החיצונית במעלת המידות והשלמות, וכדברי הוזה"ק 'קריבין לאורחי מהימנותא', שהכירן במעלת הדרכים הישרים, [ויורשה הוא להם מיפת - שהוא מלשון יופי שמכירין בחיצוניות היופי והשלמות שיש בעולם] הנה זה גופא הוא אשגהבאנתם למחשכי השכל והדעת לעקם ולעוות היושר ולטהר השרץ והחיסרון בק"ן טעמים.

והנה האדם הלזה המחפה על מגרעותיו אף אם ישיקיע כוחות ועבודה ליפות עצמו במעלות ומידות טובות מצד תשוקותו אל השלימות, מ"מ בחובו ובמקום סתרו ישאר מלוכלך בעוונות ופשעים ולבו לא יהיה דן ונקי, אבל האופן האמיתי להגיע לשלימות ולזכך נקודה הפנימית שבלב הוא דווקא מצד הכרת החיסרון שבאדם, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, האדם מלא חסרונות, וראשית התיקון הוא דווקא מצד הכרת החטא, תחילת תיקון הנפש הוא מצד הכרת חסרונו כי עי"ז יבקש לתקנו ולהשלימו, לא לחפות על החסרונות אלא להכיר בהם וליגע עצמו בזיכוכם והשלמתם.

והמפרשים הביאו דברי המדרש ואני אלא אני בא במעשה בלחה עכ"ל וצריך באור דאיזה שייכות יש בהצלת יוסף עם מעשה בלחה, אלא די"ל דהנה בחלומות שחלם יוסף והגיד לאחיו נאמר והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי ואתא במדרש (בר"ד פד:טו) אמר ראובן הוא חושב אותי בין השבטים שנאמר אחד עשר כוכבים משתחוים לי ואני לא אצילנו והיינו דהכיר ראובן בצדקת יוסף ובאותו חלום שכל האחים נטרדו קנאה ושנאה בלבם נגדו דוקא באותו חלום ראה ראובן ישועתו ע"י יוסף דלמרות מה שנחשב לו כחטא הוא נמנה בין י"א שבטים ולכן בשעה שהאחים-דנו את יוסף כרודף שניתן להצילו בנפשו ראובן ראה בו גואל וזהו מה שצדק הילד איננו ואני אנה אני בא במעשה בלחה כי רק יוסף המונה אותי יחד עם שאר שבטי י-ה יכול להצילני.

והנה בא דנקרא שמו ראובן דרשו חז"ל למרות מה שנאמר בפסוק הטעם כי ראה ה' בעניי-דרשו הם ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו ולא עוד אלא שבקש

להוציא מן הכור עכ"ל ולכאורה צריך ביאור בדברי חז"ל דצריכים להביא עדות דראובן הוא יותר צדיק מעשו הרשע אלא דכוונתם דענין יעקב ועשו ומכירת הבכורה היינו שאלמלא ה"י עשו מכיר שהוא טפל ליעקב וה"י נכנע לו אז גם לו ה"י תיקון לנפשו אלא שנלחם נגדו ולא רצה לקבל מרות מיעקב ולכן הוצרך למכירה משא"כ ראובן אע"פ שהוא הבכור באמת ומ"מ כשקרה מעשה בלחה (ואיך שנפרש הרב דגם בגמרא איכא פלוגתא בדבר) ונתנה בכורתו ליוסף לא התרעם אלא זכה להכיר שהוא צריך להיכנות ליוסף שעל ידו יבוא ישועתו כנ"ל דהוא מונה אותו מתוך הי"א שבטים. וזהו ג"כ ענין השייך לחנוכה דרצו היוונים להשכיחם תורתך ולהעבירים מעל חוקי רצונך.

והנה ביוון נאמר בברכת נח ויאמר ברוך ה' א-לקי שם ויהי כנען עבד למו ואח"כ יפת א-לקים ליפת וישכון באהלי שם ויהי כנען עבד למו א"כ הברכה הנתנה ליפת הוא על תנאי של וישכון באהלי שם ואכן כן ה"י כי כורש התחיל בבנין ובחנוכת הבית השני אלא דאח"כ אבדו את הכל ונעשו לאויבים עד כדי כך של להשכיחם תורתך והוא משום דלהם העיקר היופי מבחוץ והכל הוא בחיצוניות ובמה שנראה לעינים בחוץ ואיבדו התנאי שניתן להם והוא שישכון באהלי שם שהוא הפנימיות והקדושה שיש במקדש ובחיי תורה ולא רצה להיות נכנע ונעשה לבעל גאה ועזות עד שפרצו י"ב פרצות וכוה ה"י גורלם לטמיון. והלימוד מדברי ראובן הוא דדוקא ע"י הכנעה למעלה אפשר לבוא לשלימות וזהו היפך יון.

משמח ציון קח 29

בזה"ק (פ' פקודי) וכן במדרש (ילקוט פ' חקת) דרשו פרשת פרה אדומה על הד' מלכות, ואיתא שם "אשר אין בה מום זה מלכות יון", ובזה"ק יש גירסא "דאינון

אמנם ביאור הדברים כי אכן חכמי יון חפשו שלמות, אמנם ידוע אשר הם בסכולתם סברו שהעולם בעצמו שלם, ואין צריכים אלא להוציא מכה אל הפועל השלימות שיש בו, וי"מ"כ לדעתם הכוזבת האדם נולד בתכלית השלימות

חנוכה יש בו קדושה מעין קדושת הרגלים וכדאיתא מהאריז"ל שזה רמזו חז"ל בלשונם מצוותה משתשקע החמה ועד שתכלה רגל מן השוק, ונקטו חז"ל במליצות לשונם עד שתכלה רגל מן השוק, רגל דווקא להורות שע"י קדושת נרות החנוכה נמשך ונתגלה קדושה מעין קדושת הרגלים הק', חנוכה הוא ג"כ מקומת הימים טובים שבהם השי' מתגלה לבני ישראל.

* חנוכה חל בסוף ימי החודש, מצוותה בלילה, על פתח ביתו מבחוץ, למטה מעשרה טפחים, בצד שמאל, שכל ענינים אלו מורים על זמנים ומקומות נמוכים, ואיתא מצדדים שרואים מזה שכל ענין וקדושת חנוכה הוא להמשיך הקדושה עד למקום החושי, במקום ובזמן שבדרך כלל אין מאיר ומתגלה שם אור העליון ודווקא שם צריך להאיר ומשם יעלה ויתעלה האדם עד לבחי' גבוהות.

קצו יושב 31 אהל

וישב ראובן אל הכור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו (לו ט). פירש רש"י ובמכירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. והנה יש להבין הלא התורה מעידה על ראובן, שבאמת היה דעתו להשיבו אל אביו, ואם כן מהו זה דווקא היום, יומו לשמש את אביו, ומסתמא היה בזה איזה שייכות למכירת יוסף. וגם הפירוש הב' שהיה עוסק בשוק ובתעניתו, על כלבול יצועי אביו, מה היה לו דווקא היום לעסוק בתענית, הלא היה לו טוב יותר לעסוק בהצלת נפש אחיו.

ונובל לומר דהנה מובא בגמרא (ברכות ז): גדולה שמושה של תורה יותר מלימודה. והענין הוא כי העוסק בתורה הוא נוגע רק בדיבורי השי"ת, שהם אורות רוחניים, אבל המשמש את לומדי תורה, הוא מקושר כביכול בעצם אלהות, בסוד (דניאל ז ט) לבושו כתלג חיור ושער ראשו כעמר נקי, והבן.

* והנה ידוע (בר"ר סה יב) שדמות יעקב חקקה בכסא, וכל מי שהיה משמש את יעקב, היה צריך הכנה גדולה, וכוונה שהיה נוגע ממש בכסא הכבוד, כמו שאנו אומרים (פיוט ליום הקדוש) והחיות זעות מאימת כסא. וגם בפיוט של ראש השנה, והחיות אשר הנה מרובעות כסא וכו', גועשות בו בסוככם פנים בפנים לכסא וכו', געות בלי לאנת מחיל, כסא וכו', לעת תרשינה לפאר, קופצת מתחת לכסא, מתעלפות מפחד רם יושב על כסא, עיין שם. כמו כן שבטי יה, כשהיה מגיע יומם לשמש את אביהם שלמטה, היו מתקשרים באביהם שבשמים.

והנה ראובן על ידי שכלבל יצועי אביו, גרם פגם מה בנשמתו, הגם שנמנה בין השבטים, אף על פי כן הכתוב אומר (מט ז) אז חללת יצועי עלה. ומחמת זה גרם פגם, ולא היה יכול לעלות בסולם של אביו לשמי מרום, ולא היה לו אפשרות לשמש את אביו, כי הסולם של יעקב הוא מדת יסוד, כמובא בפרדס הקדוש (שער ט פרק ה), שהוא מוצב ארצה מלכות, וראשו מגיע השמימה תפארת, ועל ידי שכלבל יצועי אביו, גרם פגם ביסוד.

* ובאמת אין לך דבר שיכול כ"כ להרים את האדם כמו מגרעותיו, כי דווקא ע"י החטרונות יש לאדם כלי לקבל, וכדאיתא בספה"ק שהכלל כשתלמיד רוצה לקבל מדבר מוכרח שימצא בעצמו חיסרון, כי אם יבוא כאדם שלם לא יוכל לקבל כלום. וידוע כמה עובדות מצדיקים שכאשר הגיעו מרחוק להתקרב עליהם ולהסתופף בצילם אם הרגישו במאן דהו שמרגיש עצמו כאדם שלם ואפי' אם היה באמת כזה לפי בחינתו, מיד ריחקהו עד שהיה שבור בעצמו והרגיש עימו ככלי ריק ואז

קירובו אליהם והשפיעו עליו כפלים לתושיה אור ושפע השגה ודעת, באמרו שמעשיו יש להם כבר כלי ובית קיבול היכן לקבל, דווקא כשיש לאדם חיסרון אז הוא מוכשר לכלי, כלי הוא דווקא כשיש חלל ריקני, חלל הוא חיסרון כי דווקא חיסרון הוא המייצר את הכלי. מפנימיות מצוות מילה הוא להכיר החיסרון שיש באדם, וכל מה שהאדם מכיר יותר שהוא בעל חיסרון הרי הוא יותר כלי מוכן שהשי"י יאיר אורו בו, ואז דווקא יזכה למדריגת גבוהות. ידוע מבעל הסולם וכן מתבאר בספה"ק שערך הכלים הוא היפך מערכי האור, כלומר שהאור העליון ביותר יתלבש דווקא בכלי התחתון, כי אכן דווקא בהכרת החיסרון בזה גופא הוא המייצר הכלי וכל מה שהחיסרון גדול ביותר הוא ממילא ק"ל גדול יותר, ולזה דווקא כשיש לאדם גלים נמוכים, גוף מגושם, הרי הוא מוכן לאור הגדול ביותר, דור עקבתא דמשיחא מוכן לאור הגדול ביותר. אמנם כל זה הוא דווקא כאשר יכיר בגודל חסרונו, משא"כ אם ח"ו יחיש בחסיונותיו הרי ישאר במגרעתו ולא יהא כלי לשום אור כלל, כשארם ש לו חיסרון ומכיר בה הרי הוא מבקש להשלימו, כשחסר לו או כשכואב לו הרי לא ירח ולא יקטוף עד שימצא מזור למכתו. וזהו מפנימיות מצוות מילה שמיד כשנולד תלמידי לאדם להכיר שהאדם לא נולד בשלימות ויש לו חיסרון והוא צריך להשלימו, וידוע דכל אברי האדם כלולים זה מזה וממילא בכל אברי האדם כלול איזה בחינת עולה ופגם, וזהו עבודת האדם כל ימי חייו לזכר רמ"ח אבריו ושס"ה גדיו למולם ולשרם מכל ערלה וסיג ופגם.]

איתא מצדיקים כ"ד אתוון דך, שהוא ענין של עני שאין לו כלום, ואיתא שיום ל' לחודש הוא היותר חושך מימי החודש. הימים טובים הם זמני הגלוי, ובכל ימי חודש נקבע בהן ימים טובים, א' לחודש הוא ר"ה, ואח"כ עשרת ימי תשובה, ובפרט המשה עשר לחודש בו פסח וסוכות, וכל ימי החג וכ"ב לחודש שמ"ע וכ"ג לחודש הוא אסרו חג וי"ט של גליות, ומכ"ה לחודש הוא יומין דחנוכה ימי גילוי ונס, אבל י"ד אין בו שום יו"ט וגילוי.

* אמנם דווקא שם היה עיקר המלחמה ביוונים ומכאן זה גברו, כי זה הוא עיקר החתונות כאשר הכירו שאף בחושך שורה אור אלוקותו. אחר שאדם מתחזק בחושך וזכה לחנו כ"ה, יום אחריו מכיר למפרע גדל הגילוי שנמשך לו ע"י התחזקותו בחושך, כל שמונת ימי החנוכה הוא בעצם פועל יוצא מגודל לספר ולגלות גדל יום שזכו ישראל במס"נ בכ"ד לחודש, ים זה הוא יום של מס"נ של בני' להתחזק על העולמות. איתא מצדיקים שלעת"ל יהיה כ"ד לחודש היו"ט הגדול ביותר מכל הימים טובים, ובאמת רואים לפי סדר תהילים לימי החודש אומרים הלל ביום כ"ד לחודש כי אכן ביום זה נרגש גדל הנהורא בחשוכא גודל מס"נ של ישראל אף בחשיכה.

* המטרה של האדם לא להשאר במקום של יומין דחול, כל המטרה של קדושת נרות חנוכה שהאדם יצא מעצמו יתפשט מלבושי הגשמיים ויתלבש באור השי', לכן בחנוכה אין מצוות שמחה כי בחנוכה העבודה לעלות ולהתעלות הלאה, שמחה הוא כאשר אדם הגיע לאיזה מדרגה נכספת, ובחנוכה הוא אור שהשי"י מאיר לאדם עד היכן יכול להגיע.

ולזה יש מצוה לראות הנרות, כאשר האדם משתמש לאורה הרי הוא משתוה ומלביש הקדושה בתוכו ובפנימיותו, ולזה בשבת וי"ט מצווה ליהנות מהנה, אבל בחנוכה עדיין אין כלנו זכים להשרות הקדושה בתוכנו ולכן המצווה להסתכל על הנרות להמשך אחריהם, וכמו אדם ההולך ביער במקום חשוך ורואה אור מרחוק שנמשך אחרי האור, נו חנוכה הוא בבחי' משכנו אחריו נרוצה, שוטה ישאר באפילת היער ויהנה שם במעט האור המבליח מרחוק.

צד מעין בית השואבה שואב

והנה עתה כשמסר נפשו על הצלת אחיו יוסף, שהיה מרכבה ליסוד, חזר למדריגתו הקודמת לשמש את אביו, והיה כוונתו שעל ידי שימש את אביו למטה, ויתקשר בשרו שנשמתו למעלה, ויתקן פגמו לגמרי ביסוד, על ידי זה יהיו דבריו נשמעים לאחיו, שחזרו את יוסף בטוב אל אביו, זה הוא פירוש א'.

שלחו. בכל יום אחד מהאחים לשעה קלה לשכם כדי לקיים כיבוד אב, וזהו השימוש של אביהם. ויובן בזה מה שראובן היה עם האחים בשעה שהשליכו את יוסף הבורה ובשעת המכירה לא היה ואחר שעה קלה כבר שב אל הבור.

והיכן היה בהמכירה, עיי בבראשית רבה (פרשה פד, טו ושם יט והובא ברש"י כאן) כל אחד ואחד היה משמש את אביו יומו ואותו היום של ראובן היה. וקשה א"כ למה שלח יעקב את יוסף לדעת שלום בניו ושלום הצאן הרי קבל ידיעה בכל יום מאחד מבניו שבא לשמשו.

ואולי י"ל שהנה יעקב צוה אותם שירעו הצאן בשכם והם נסעו משם והלכו לדותן, ועל כן כדי לקיים צווי של יעקב אביהם

40 יושב ראובן אל הבור

(כט) וישב ראובן אל הבור, ובמכירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו, רש"י. אם בכל יום היה הולך אחד מן האחים לשמש את יעקב, למה אמר. שלח יעקב את יוסף לדאות את שלום אחיו ואת שלום הצאן, הלא הבן הבא לשמשו, היה מוסר לו יום יום משלום? וי"ל מפני שידע יעקב, שבניו רעים את עצמם, ורק יוסף מתנהג ברחמים עם הצאן (עי' לעיל ב') — לפיכך לא סמך על בניו, הבאים לשמשו, ושלא את יוסף, כי רק עליו סמך בענין הצאן. ואגב הזכיר גם את שלום אחיו, אע"פ שאודותם שמע יום יום

42

* ראובן קורע על יוסף

וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור, ויקרע את בגדיו. מהיכן שב? משימושו את אביו; מסגופיו, שקו ותעניתו שהיה מתבודד בתשובתו משם הוא שב.

* יש אומרים שתחלת הליכתו מן הבור לא היתה אלא לשם הצלה. אמר לאחיו שחולך לשמש את אביו והתחבא באחד ההרים והמתין עד בוא הלילה, התקין לו שם חבל להעלות את יוסף. בתוך כך הצליחה עצתם וכשישבו לאכול, מיד נודמנו להם הסוחרים ומכרוהו מהר. ירד הלילה, בא ראובן אל הבור והנה אין יוסף, ולא גילו לו אחיו המעשה וחשב כמו אביו כי טרף טרף יוסף. ובתנחומא אמרו: מה עשה ראובן? הלך וישב באחד מן ההרים לירד בלילה להעלות את יוסף, ותשעה אחיו יושבים במקום אחד כאיש אחד בעצה אחת להמיתו.

לפיכך לא סמך על בניו, הבאים לשמשו, ושלא את יוסף, כי רק עליו סמך בענין הצאן. ואגב הזכיר גם את שלום אחיו, אע"פ שאודותם שמע יום יום

41

וישב ראובן אל הבור. ר"א שהיה עסוק בשקו ובתעניתו. רש"י. ולפיכך לא היה נוכח בשעה שישבו לאכל. אבל מדוע לא לקח את חלקו בלחם להשליכו אל יוסף, המעונה ברעב בבור? וכן גדולים חקרי לבי ראובן, שלא הלך להצילו, בשעה שהם אכלו את לחמם והלא עשות צדקה וחסד של הצלה נשטת — נבחר לה מצוה? ועל כל המליאות האלו וכיצא בהן יש תירוץ א' מספיק והוא, שכן השמים רצו בירידת יוסף מצרימת.

44

106

חכמה ומוסר

R. Saban Brewer

"The Master of the World causes all development"; רב מחולל כל

He knows how to place all that He created in the service of His will. לכו וראו מפעלות אלקים, to muster strength for Shirah in the midst of all that is puzzling and terrible, he continues without pause: מושל בגבורתו עולם — therefore know: "with victorious strength God rules the world; עיניו בגוים תצפנה — His eyes look upon the nations, nothing escapes His penetrating gaze, as all join knowingly or unknowingly to further His aims: למו חסוריים אל ירימו למו — the transgressors will not rise." They may perhaps rise up in the present but their triumph will be a temporary one; to the אמת belongs the Shirah of the future. מאז ישרי משה

In these days we celebrate the joyous Chanukah festival. The

Chanukah light recounts the מפעלות אלקים, the wondrous deeds of God which occurred in the times of the Maccabees; it tells of the victory of the light over the darkness and of the rededication of the desecrated sanctuary of God. It also tells of אדם על בני אדם, of the difficult phases of suffering which accompanied the ripening victory of God. In that terrible struggle, which was unleashed by the Greek persecution against the very heart of Torah, strength and steadfastness faded from many hearts, as people succumbed to the lures of Greek immorality, and failed to muster the courage to face death. Until the small band arose, inspired by Matisyohu's heroism, ready to sing to God the Shirah of their lives, in firm confidence of the victorious strength which only God's Menorah may give us. To the Shirah of their lives we owe the Chanukah of our Sanctuary.

* We, too, live in a time in which אדם על בני אדם — mankind must endure the phases of the developing acts of God (מט) — nations are in an uproar, empires begin to topple, the earth itself is in dissolution (Ps. 46:7). Let us not give up hope, nor lose courage. לכו וראו מפעלות אלקים — Onward from the present let us await the future in which מפעלות אלקים will prove to be Still, let us ask ourselves: what is our task as Jews in this stormy era? Above all, let us hearken to the prophetic admonition (Is. 26:20): let the passing storm find us in quiet, modest withdrawal and let none of our actions give cause for even greater hatred of the enemy. Let us live up faith-

מתנת הגנידה אמת והחריצות שקר חיים

43 נו

התירוץ לכל הפליאות הנ"ל נמצא בפסוק עצמו בשלשה מלים קצרות (פרשה ל"ז פסוק י"ד) "וישלחה מעמק חברון", ופרש"י. והלא חברון בהר שנאמר ויעלו בנגב ויבא עד חברון אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים כי גר זרעך עכ"ל. הרי אין כאן לא קושיא ולא פליאה, אלא הכל פשוט וברור דכאשר הקב"ה עוסק בקיום בריתו אשר כרת את אברהם ומגלגל הסיבות לקיים מה שנאמר כי גר יהי זרעך אז אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לא ביעקב אבינו ולא ביוסף הצדיק ולא באחיו שבטי קה, אלא הכל עצה ה' כי הוא הנותן לכל אחד ואחד מקום לטעות ומסמא עיניהם מלאות נכונה כדי שעל ידי צירוף כל טעויותיהם יצא הדבר לפועל בדרך שהוא רוצה, ונקראת עצה עמוקה כי היא עצה נסתרת בהסתרת הטובה אשר נראה כאילו רק רע מתרחש בעולם — צער ויסורים ליעקב אבינו וליוסף הצדיק — אבל האמת הוא להיפך שהקב"ה מגלגל הסיבות רק לטוב.

fully to our patriotic duties, and let us calmly await the time when the storm-wind will have passed. One lesson we shall learn from this time of upheaval: let us learn to re-learn. Let us learn from the great majority of nations who are determined to subordinate themselves unconditionally to the might of ideas. The might of our ideas is nothing but the אמת, i.e. the Divinely revealed Torah: one power God has bestowed upon his people — and that is the power of Torah. it alone is able to bring the peace and the freedom which mankind craves. True freedom blossoms only in the pages of the Divine Law. Let us subordinate ourselves unconditionally to the power of the Torah ideal. Let us refuse categorically any compromise, any artificial bridge be-